

*Біферт Ольга Миколаївна, Павельченко Микита Ігорович,
студенти 4-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: асистент кафедри господарського
права і процесу Топал А. С.*

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ: СПЕЦИФІКА ТА ПРОБЛЕМИ ЩОДО ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ СУДОМ

У сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій питання, чи варто використовувати інформацію в електронній (цифровій) формі в процесі судового доказування взагалі не стоїть. Така необхідність очевидна і не піддається сумніву. Є всі підстави вважати, що невдовзі електронні докази стануть основним видом доказів у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві. Навіть у кримінальному процесі питома вага цих доказів постійно збільшуватиметься. Тому питання полягає лише у належному процесуальному оформленні такого використання, а точніше – обранні найоптимальнішого способу юридичної регламентації порядку використання електронних доказів у судовому, зокрема цивільному процесі.

Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 року, однією із новел господарського процесу стало запровадження нового виду доказів – електронних. У Господарському процесуальному кодексі їм відводиться всього дві статті – 96 та 97, а на практиці виникає багато питань та проблем, пов'язаних із використанням електронних доказів, серед яких: неможливість ідентифікації особи автора допису, ризик видалення, редагування інформації, що міститься в електронній формі, неможливість відтворення в оригіналі, адже не існує офіційного зразка належної форми документу (наприклад, для скріншоту).

Проблеми визначення оригіналу та копії електронного документу не менш актуальні. Що вважати оригіналом, а що – копією? Проаналізувавши судову практику, можна прийти до висновку, що

оригіналом електронного документу є дані про обставини, що мають значення для справи, які є основою для подальшого відтворення та копіювання. Відповідно копією визначають точне відтворення в електронній формі інформації, що містить дані про важливі для справи обставини. Прикладом може слугувати фото, зроблене на мобільний телефон, що вважатиметься оригіналом доказу, та скопійована чи передана через технічний засіб копія фотографії.

Ще однією важливою особливістю електронних доказів, яка безпосередньо впливає на можливість їх використання в процесі, є транскордонність мережі Інтернет, можливість зберігання цифрових даних на серверах по всьому світу, зокрема внаслідок використання так званих хмарних технологій. Це може створювати складнощі з визначенням власника електронного доказу, забезпеченням його конфіденційності, визначення юрисдикції тощо. Наприклад, існуюча можливість створення та реєстрації сайту (доменного імені) у будь-якій країні світу може ускладнити процес встановлення власника сайту та, відповідно, особи, відповідальної за розміщення інформації на даному сайті, перевірку справжності цієї інформації, а відтак і використання її у процесі судового доведення. Втім, це все ж таки можливо.

Цікава та досить неоднозначна практика використання електронних доказів в господарському провадженні в судах. Відповідно до дослідження Texty.org.ua, суди першої інстанції досить критично ставляться до скріншотів, в той час як апеляційні суди визнають знімки екранів сторінок у соціальних мережах допустимими та належними доказами. Водночас, касаційна інстанція наголошує на необхідності дослідження скріншотів та електронних доказів експертами [2].

У зарубіжній практиці суди неодноразово оцінювали скріншоти сторінок у Facebook, визнаючи їх прийнятними копіями електронних доказів. Зокрема, в 2019 році, у справі RvMills, Верховний суд Канади визначив, що сама по собі електронна кореспонденція є можливим допустимим доказом, а тому і копія такого роду листування, відображена в скріншоті, також може бути допустимим доказом [3].

Практика використання електронних доказів (скріншотів) не оминула і Європейський суд з прав людини. Досить яскравим є рі-

шення суду ЄСПЛ по справі *Einarsson v Iceland*, в якій оцінювалася публікація блогера в мережі Instagram на предмет ймовірної шкоди честі і гідності особи. Також відомою є справа Горлова проти Росії [4, 5].

Переважає більшість країн зараз рухається у напрямку органічного інтегрування електронних доказів до існуючого переліку засобів доказування, розглядаючи їх як різновид документів. Особливо такий підхід властивий країнам загального права, які міцно тримаються за свої багатовікові процесуальні форми і правила, постійно розвиваючи їх зміст, адаптуючи їх під нові умови правозастосування.

На наш погляд, для того щоб повною мірою гарантувати право на подання до суду електронних доказів, законодавцю варто визначити поняття оригіналу та електронної копії електронного доказу, регламентувати на законодавчому рівні порядок засвідчення електронних копій електронних доказів (у тому числі електронним цифровим підписом) та посвідчення паперових копій.

Поки питання правового регулювання є невирішеним, вважаємо, що:

1. Скріншоти не слід використовувати як єдиний і беззаперечний доказ. Інформацію слід підтверджувати також іншими додатковими доказами. Наприклад, використання висновків експертів у сфері телекомунікаційних мереж або протоколів огляду доказів судом за їх місцезнаходженням можуть слугувати змістовним підґрунтям для доведення своєї позиції. Довідки від провайдера часто використовуються як додатковий доказ. Проте, у таких випадках слід бути обачним – щоб уникнути проблем та ускладнень, можна спробувати записати вміст екрану на відео, на якому чітко буде видно дату та дані веб-сайту.

2. Удосконалити законодавчу базу, що врегульовувала б застосування електронних доказів у господарському процесі.

3. На основі загальних підходів до оцінки достовірності доказів, вироблених наукою господарського процесуального права, а також з урахуванням специфіки електронних доказів рекомендовано в оцін-

ці їх достовірності:

- дослідити наявні у них ідентифікуючі ознаки.
- залежно від обставин справи оцінити надійність процесів закріплення та збереження інформації при формуванні доказу, схильність записів до випадкових змін і цілеспрямованої фальсифікації, а також ймовірність таких змін або фальсифікації, в тому числі з урахуванням наявності зацікавленості у результаті справи в осіб, що може впливати на зміст електронних доказів;
- врахувати можливість спотворень під час відтворення записів під час їх дослідження.

Література:

1. Нотаріально завірений скріншот тепер не зовсім жарт-аможебутидоказомусуді. URL: https://texty.org.ua/fragments/79253/Notarialno_zavirenyj_skrinshot_teper_ne_zovsim_zhart-79253/
2. Чи можна використовувати скріншоти як доказ у суді?. URL: <https://cedem.org.ua/consultations/skrinshoty-yak-dokaz-u-sudi/>
3. Case of gorlov and others v.russia.URL: <http://hudoc.echr.coe.int/spa?i=001-194247>
4. Case of egill einarsson v. Iceland.URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-178362%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-178362%22]})